

KÖZÉPEN ÁLLNI

■ Kötő József, akinek megrendülten állunk a koporsója körül, huszonöt évet töltött a Kolozsvári Magyar Színház falai között, ebből két évtizedet irodalmi titkári minőségben, majd öt évet a színház igazgatójaként. Nemcsak figyelmes krónikása volt a kolozsvári magyar színház két és negyed évszázadának, hanem tanúja és tevőleges alakítója is a kolozsvári színház önképének, egy igen nehéz és ellentmondásos időszakban. Majd pedig, amikor a diktatúrából kilépve, az erdélyi művelődési élet egészének a szervezését vállalta magára, az össz-erdélyi színházi életet is nyomon követte, és alakítását időről időre a magyar színháztörténet kontextusában hűségesen értelmezte.

A szelíd, egyenes szívű emberek következettségével munkálkodott, ő volt az, akire minden helyzetben számítani lehetett, akár egyetemi oktatóként, akár a főváros kiismerhetetlen labirintusaiban ügyeket intéző parlamenti képviselőként vagy éppen államtitkárként. Jó szívvel emlékszem vissza arra az időszakra, hogy egyetlen példát említsek most, amikor, 1992-ben, színházunk számos akadályoztatás közepette a kolozsvári színjátszás 200. éves évfordulóját ünnepelte, és ahogy az eseményt sohasem agresszíven, de következetesen ő maga is az erdélyi, sőt az egész magyar kultúra eseményévé tette. És mikor kiderült, hogy a kirekesztő gyűlölet hivatalnokai nem engedélyezik az évfordulóra emlékező, három nyelvű márványtábla kihelyezését és felavatását, ő nem mondott le róla, és két évtized után, a 220. évfordulón kijárt minden engedélyt, és a tábla végre fölkerülhetett az egykori Farkas utcai színház helyén álló épület falára.

Mennyire jellemző ez a két évtizedes kitaratás, valamint a kilencvenes évek elején be nem teljesült emlékezés figyelmes, észrevétlen és konok számon tartása Kötő Jóska barátunkra, akivel elég volt összefutni a városban vagy egy iskolai ünnepélyen, máskor meg rövid kávézás közben megbeszélni valami közös tennivalót, hogy az ember részesüljön derűjében és a közösségre mindegyre figyelő szeretetében.

A közösséget formáló szenvedélye soha nem került összetűzésbe a könyvírásba belemerülő, állandóan cédulázó, magányosan kutató színháztörténésszel: sokunk bámulatát vívta ki megjelenő új, mindig pontos és megbízható színháztörténeti könyveivel, miközben mindannyian tudtuk, mert mindannyian megtapasztaltuk, hogy kéréseinket soha sem utasítja vissza szerteágazó feladataira való hivatkozással, hanem szép kézírásával a szemünk előtt gondosan lejegyzí, majd maradéktalan pontossággal visszajelel mindig, értesít a dolgok pillanatnyi állása felől. Időről időre persze gyanakvással tekintettem rá, de bizonyára nem csak én, hiszen aki különösebb erőfeszítés nélkül mindenütt jelen tud lenni, az közelebb áll az angyalok természetéhez, semmint az emberekéhez.

Kötő Józsefet mindenki ismerte – milyen megrázó tud lenni a múlt idejű ige! –, de nem mint a hírességeket szokás. Mindenki ismerte őt, mert ő is személyesen ismert és számon tartott mindenkit. Személyes kapcsolatban lenni, szóba állni és meghallgatni a másikat: mekkora nagy ajándék... – amivel most mint súlyos örökség kell szembenéznünk, mert ránk hagyta, és félő, kevésnek találtatunk ennek az örökségnek az elfogadására és továbbvitelére.

Középen állt, de nem azért, hogy mindenki rá figyeljen, hanem mert életét a különböző meggyőzések, hitvallások, politikai elköteleződések, egymás nyelvért nem értő nemzedékek és olykor egymással élesen szemben álló esztétikák közötti közvetítésre tette fel. Félek, ismét ezt kell mondanom, hogy magával vitte ezt a tudást. Töretlenül hitte, hogy az ami egymástól nagyon is különböző embereket

összeköt, sokkal fontosabb, mint ami elválaszt, mert, folytathatjuk, az emberi lényegből, a Teremtő rajtunk hagyott ujjlenyomataiból és lélegzetünkbe lélegzetét vegyítő szeretetéből fakad eredendő és végső együvé tartozásunk.

A lélegzet, igen: ami számunkra jószerével észrevétlen, ám Kötő Józsefnek egyszer-csak a felfoghatatlanul gyors eltűnés ritmusát adta meg. Nehéz lett tőle az advent időszaka, és árnyék ülte meg a Születés ünnepét, az új év meg borúsán köszöntött be, mert mindegyre Jóskára kellett gondolnom, az ő küzdelmeire és elfogyására.

„Az embereket te meg hagyod halni” – énekeljük Szenci Molnár Albert nyelvén a 90. zsoltárt, és máris ott vagyunk az elfogadhatatlan küszöbén, hiszen az, aki most eltávozott a láthatóan élők sorából, még bizony élt volna, és mi is, barátai és munkatársai, úgy gondoljuk, hogy örülhetett volna még munkájának, szép családjának, azoknak, akik véréből lettek, és azoknak, akik a tágabb családot jelentették neki. „Éveinket, mint egy sóhajtás bevégezzük” – mondja az idézett zsoltár, amely riadt bizonyossággal szólítja a Mindenhatót, és a lehetetlent kéri tőle: „Kezeink munkáját tedd maradandóvá, kezeink munkáját tedd maradandóvá.” És most, amikor Kötő Józseftől búcsút veszünk, együtt sírva a sírókkal, jól tesszük, ha elismételjük a réges régi és mindig új imát: „Taníts minket úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk.”

Nyugodjon békével, a boldog feltámadás reménysége alatt.

Visky András

PÁRIZS ÜZEN **(2015. január)**

■ Az én 1973-as Párizsomhoz – ha szabad ezt a fellengzős elsőszemélyes birtokviszonyt használnom (mert nyilvánvalóan nem lehet) – tulajdonképp semmi köze most ezeknek a gondolatoknak. Elsősorban a változások, a távolságok érzékeltetésére szolgálhat. Ugyanis abban az egy-másfél napban, bő negyven évvel ezelőtt, semmit nem éreztem a keleti világ olyan fokú nyugati jelenlétéről (noha török árustól vásároltam ebédpótlót a Champs-Elysées-n), mint aminek tudatosítására adott alkalmat a párizsi formájában megdöbbentő iszlám terrorizmus, 2015-ös év első napjaiban.

De egy békés Párizs is beköszöntött hozzám, a Mikes Kelemen utca 15-be, a három évtizede Nyugatra szakadt, akkor még ifjú képzőművész személyében. Simon Sándor ő – én pedig, ma már bevallhatom, bűnös vagyok Simon párizsiságában, mert álságos erkölcsi bizonyítványt adtam neki (Sütő Andrással együtt), hogy szakmai meghívását a hatóságok elfogadják, útlevelet kaphasson, mert haza fog térni. Hát nem tért haza, csak amióta biztonságban teheti, látogatóban.

És most, nem először persze, nem jött üres kézzel. Hozta magával egy korábbi magyar disszidens, a Budapestről Párizsba átköltözött rádiós asszony és irodalomtörténész, Fodor Ilona rám örökített néhány könyvét, konkrétan a Nyugat kiadású (1947-es!) *Illyés Gyula összes verse* három kötetét. Már-már készültem berakni őket könyvtáram Illyés-polcára, különösebb érdeklődés nélkül, hogy aztán belelapozva mind a háromba, egy hajdani megszállott Illyés-olvasó és a költő párizsi idejét is kutató – terjedelmes és bizonyára (mások számára) hasznosítható – szeljegyzeteibe ütközzem. Figyelmebe ajánlhatom a váratlanul tulajdonomba került köteteket az Illyés-filológia iránt érdeklődőknek – bár úgy látom, mostanában inkább az Illyés-felejtés éveit éljük. Fodor Ilona pedig, aki erdélyi származását és elkötelezettségét nem feledte (Kolozsvárt futottunk össze egyszer régen, aminek irodalmi barátság lett a következménye), sem minőségi (zenével, képzőművészettel összekapcsolt) rádió-

műsoraival, sem saját kutatómunkájával, vitázó könyveivel nem tudott tartósan jelen lenni a magyar(országi) művelődési életben, művelődéstörténetben.

Vajon sikerülni fog ez Simon Sándornak? A marosvásárhelyi művészeti középiskolában rendkívüli tehetségként feltűnt, képzőművészeti főiskolára be nem jutott, kolozsvári (a Korunk Galériában 1977-ben és 1980-ban rendezett), majd abszolút „profi” bukaresti tárlatokra befogadott, onnan a párizsi művészeti kalandba kezdett ifjú grafikus sorsáról van szó. A világ egykori művészeti fővárosában nem veszett el, galériák befogadták. Biztunk benne, a sikerében, a nemzetközi elismerésben – és ez a bizalom bennem nem kisebbedett. Tanúnak hívom a nálunk történt bemutatkozás alkalmából a kis katalógusban olvasható méltatást, az ugyancsak Marosvásárhelyről indult prózairótól, Vári Attilától: „Simon Sándor képeit nézegetve úgy érzem magam, mintha a távolról ködlő gyermekkor valamelyik ösvényéről lélem toppanna a Hétszín-szakállú emberke, s elvezetne az Égigérő Világfáiig, amelynek ágain óriási országok vannak, s alig-alig kell keresgélnie a vándornak, mert ezekben az országokban is találni fog égis éró fát.” Vári így zárta üdvözlő sorait: „...hiszek abban, hogy Simon Sándor képei számára lesz értékelő utókor.” Három és fél évvel később, 1980 októberében Simon Sándor újabb Korunk Galéria-beli szereplését már nem író, hanem „igazi” szakember, a kolozsvári Művészeti Múzeum (a Bánffy-palota) volt igazgatója, Ditrói Ervin vezette be. Az akkor még itt élt (nemrég Izraelben meghalt) Ditrói leírt szövegének elejéről idézek: „Nem befolyásról és nem utánzásról, még csak nem is inspirációs forrásról van szó, ha Hieronymus Bosch, Archimboldót vagy Yves Tanguyt említem Simon Sándorral kapcsolatban. Amit ő csinál, az teljesen egyéni és független, ha mass médiákkal túlságosan is telített korunkban még egyáltalán lehetséges ilyesmi.” (Szövegének Ditrói ezt a címet adta: *Álomgépek lebegő árnyai*.)

Eltelt újabb harmincöt év, és 2015 januárjában megjött Simon Sándor Párizsból, és hozta magával az egy évvel ezelőtt üres lapokkal, rajzolásra kölcsönzött bekötött könyvet – a lapokra összesen 125 akvarellt varázsolvá. (Nyomdai kötés, a *Könyv, grafika, könyvművészet Erdélyben* című kötetünk szöveg, kép nélküli példánya volt.) Sajnos tudom, hogy különösen alakuló, „mass médiákkal túlságosan is telített korunkban” nem a *Korunk* lesz az, aki Picasso vagy Dali méretű képi szenzációra képes felhívni a világ figyelmét. Maradok azzal, hogy újólánc csatlakozom Vári Attila és Ditrói Ervin véleményéhez, és próbálom felhívni legalább a művészetszerető szűk erdélyi és magyar közönség figyelmét az Erdélyből indult párizsi művészre.

Mert hát volt már ilyen, ebből a kategóriából. Például a fényképész Brassai, a Tordáról elszármazott szobrász, Étienne Hajdu. No és Román Viktor, az újabb kori modern plasztika kiváló képviselője.

Kántor Lajos

LEVÉL BARÁTAIMNAK A REMÉNYSÉG TAVÁHOZ

Kedves barátok, kedves olvasók!

■ Kovalszki Péter megkért, írjak röviden az eredeti elképzelésről, ami a Magyar Baráti Közösség megszervezéséhez vezetett. Nem a politikai helyzetről, a nemzeti keresztény emigráció sikertelenségéről, nem az elméleti háttérről, amiről már többször írtam én is, mások is, hanem azokról a *gyakorlati* kérdésekről, amelyeket egy átfogó társulat építése megkövetel.

A kezdetek kezdetén mi is a szórványszerkezetek klasszikus formájára gondoltunk: helyi csoportosulásokra, melyeket képviselőtanácsok kötnek majd össze. Ez az angol–amerikai képviselői demokrácia mintáját követte volna, ám nem ígérkezett praktikusnak az óriási távolságok és az utazási költségek miatt, de főleg azért nem, mert baráti alapokon gondolkoztunk, inkább vallási, semmint egy politikai szervezet mintájára. Ehhez viszont egy, a távolságokat áthidaló kommunikációs rendszer kellett.

Először egy levelező kiadványt terjesztettünk, egy postán terjesztett, sokszorosított „blogot”, *ITT-OTT* címmel, ami évekig egyben a szervezet neve is volt. Ez se volt valami sikeres, mert a harmadosztályú postát öszvérháton szállítják. Nem voltak képesek többet, mint évente alig több mint négy számot kiadni.

Emellett minden nyáron egyhetes közös nyaralást rendeztünk tagjaink számára, nyaralást, amely alatt komoly előadások, viták hangzottak el. A célja mindennek az ismerkedés, barátkozás volt. Reméltük, hogy a barátok évközben is tartják majd a kapcsolatot, telefonon, olykor látogatásokkal. Azt próbáltuk elérni, hogy törődjenek egymással, ünnepeljék meg egymás sikereit, osszák meg egymás fájdalmát, buzdítsák a betegeket, örüljenek a kismagyaroknak. Ez a nyaralóhét ma is folyik minden évben, már négy évtizede.

Az *ITT-OTT* kiadvány pár éve megszűnt, mert helyette ma már elektronikusan értekezünk. Azt szoktuk mondani, hogy kezdetben ilyenről álmodni se tudtunk, de ez nem egészen igaz. Akik közülünk főiskolai szinten tanítottunk, tudtuk, hogy létezik a világháló, melynek révén egyetemek, egyetemi alkalmazottak villámgyorsan értekezhetnek egymással, s noha a háló először honvédelmi célokat szolgált, tisztában voltunk azzal, hogy csak kis időbe telik, amíg civilek, átlagemberek is hozzáférnek. Úgy is lett. A világháló előnyeit nem kell ecsetelnem. Nemcsak hogy kapcsolatot tarthatunk egymással, akár más földrészek magyarjaival, de olvashatjuk a napi magyar sajtót, a szervezetek híreit, részt vehetünk távoli eszmecsere-kben is. A technika feje tetejére állította világunkat, ami, ha okosan élünk vele, mindannyiunk hasznára lehet.

Éltető Lajos

HÁRMAN A DÖBBENETES VESZTESÉGLISTÁRÓL Hetven éve ölték meg Szerb Antalt, Halász Gábort és Sárközi Györgyöt

■ Egy régi-régi kis novelletemben, mint írónak ez már bevett szokása, hiszen az élet első tizenöt éve oly sok örökre szóló élményt tartalmaz, visszatekintettem elemi iskolás önmagamra, felidéztem a múltból budai villánkat, mint a történesek színhelyét. Azt meséltem el, hogy a ház hátsó kertjében, fonott nádszékeken kényelmesen elhelyezkedve, három jeles férfiú ült, és elmerülten beszélgetett, míg én, alig leküzdhető közlésvágytól sarkallva (már akkor is), saját fantazmagóriáimmal akartam megzavarni őket, amíg kávécsészékkel ki-befutkosó anyám el nem ráncigált a kertbe vezető lépcsőfokok ormáról.

Igen tiszteletlenül, a kisgyerek szemével nézve úgy írtam le a három férfit, hogy a diófa árnyékába húzódott alak az apám volt: magas, sovány, fekete hajú, kék szemű, elegáns; beszélgetőtársai közül az egyik viszont alacsony, törékeny és

igen vöröses arcú, a másik pedig zömök, szemüveges és az a típus, akinek borotválkozás után is szürke az álla. Neveket nem említettem a novellában. Nem hiszem, hogy sokan felfedezték, ki volt a két említett uzsonnavendég, mindkettő jó barát és író: Halász Gábor, illetve Szerb Antal.

Azon a kora őszi még minden szépnek és jónak tűnt, az iskolába járást is hamar megszoktam, azt, hogy a tanítás kezdetekor harsány „Szébb jövőt!” kiáltással kellett köszöntenünk a terembe lépő tanító nénit, és megtanultam énekelni a többiekkel együtt Magyarország két szövetségese: Finnország és Japán nemzeti himnuszát. Mellém egy lengyel kisfiút ültettek be, Richárdot, aki a németek által elűzött menekültként érkezett a békés Budapestre.

Vasárnaponként apámmal nagyokat sétáltunk a közeli Fillér utcán, egyszer pedig felmentünk a Várba, megnézni a díszes őrségváltást a királyi palotánál, amelyben persze nem király, hanem Horthy Miklós lakott (amíg a náciik ki nem űzték).

Apám bizonyára önmagát is szórakoztatta, nemcsak engem, amikor séta közben együtt lóbáltuk összefogott kezünket, és ő ilyen rigmust skandált:

Láttál-e, gyermek, megvadult bikát?

Láttál-e lóval töltött paprikát?

Láttál-e szarvatlan csiga-bigát?

Láttál-e, gyermek, széttörött bigát?

Aztán zordabb idők következtek. Amikor gyermekszínházi előadáson voltunk, hogy megnéztük druzsám, Latyi Matyi cukrászinas kalandjait, hirtelen légvédelmi riadót süvöltöttek a szirénák, és a rendőrök óvóhelyre tereltek bennünket. Szerencsére csak próbariadó volt.

Am 1944. március 19-én Magyarországot minden légiriadó nélkül elfoglalta a náci Németország hadereje. Ettől fogva Eichmann rendelkezésének megfelelően kedvenc, fekete-bordó csíkos zakómra hatágú sárga csillagot kellett felvarrni. Május másodikán kilakoltattak a budai villából, amelyben a Gestapo irodáit rendezték be, s mi átkerültünk egy jókora sárga csillaggal megjelölt, Széll Kálmán téri bérházba. Apámat nagy sajnálkozás közepette elbocsájtották évtizedes munkahelyéről, az Athenaeum Könyvkiadó irodalmi cégvezetői állásából, majd június ötödikén behívták a jászberényi 701/304 számú „kiszegítő munkásszázadhoz”.

Anyám az elhurcolás veszélyét megérezve, gyors haditervet készített. Tizenhét éves nővérem, gyermekkori áttérése óta buzgó katolikus, novíciának beöltöztetve, sürgősen eltűnt a Schlachta Margit-féle szürkenővérek kolostorában, tizennégy éves bátyámat kisbéresnek fogadta be Isten háta mögötti tanyájára apám barátja, az akkor még falukutató (a háború után kártékony kommunistává vált) Erdei Ferenc, anyám hamis papírokkal falun vett ki albérleti szobát mint zsidó családtól elbocsátott szobalány, jómagam pedig Balatonkilitin, egy jólelkű és bátor hentesmesternél bújtam, unokahúga törvénytelen kislányának álcázva. Apám azonban nem menekülhetett. Csendes beletörődéssel vonult be fehér karszalagos (ez az áttérteket különböztette meg a zsidó vallásúaktól) munkaszolgálatosnak, megjegyezve, hogy amíg magyarok a tábor őrői, bizonyára nem esik bántódása, hiszen tudják, hogy ő kicsoda, az 1849-es szabadságharc történetének regényírója, a népi írók folyóirata, a *Válasz* szerkesztője.

A század azután Monoron át Pestre került, a Hungária úti barakkiskolába, ahonnan reggelente a Lehel úti élelmezési raktárba jártak át dolgozni. Itt találkozott régi barátaival. Szerb Antal és Halász Gábor ládákat emelgettek, Sárközi Györgyöt és Gertler Viktor filmrendezőt viszont mint idősebbeket sanitácnek osztották be, sebeket jódostak, és szállkákat operáltak ki.

Szerb Antal 1907-ben, hatéves korában tért át a katolikus vallásra, Prohászka Ottokár keresztelte. Piarista diák lett, lelkes cserkész, de a zsidótörvények rá is vonatkoztak. 1941 után rádióelőadásai elmaradtak, nagyszerű irodalomtörténete a betiltott könyvek listájára került. Halász Gábor, a *Nyugat* művelt és kivételes te-

hetségű irodalomkritikusa, esszéistája törvénytelen gyermek volt. Anyja zsidóként jegyeztette be, s gyermekének református apjával csak nyolc év múltán kelt egybe. Halász nem tekintette magát zsidónak, Hitler és Eichmann ezt nem vette tudomásul. Az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárának tudós osztályvezetőjét állásából elbocsátották, behívták munkaszolgálatra.

Októberig a Hungária útról mintegy hetvenen szöktek meg. Egy napon, katonaisztai egyenruhában megjelent ott Lengyel Balázs, szökési tervet ajánlott író-társainak, de Szerb, Halász és Sárközi nem mert élni ezzel.

Aztán bekövetkezett a tragédia. November 27-én csendőrök vették körül a tábor, és nyugat felé irányították a munkaszolgálatosokat. A Sopron melletti Balfra kerültek. A kedvelt gyógyfürdő épületeiben Gestapo- és SS-szállások voltak, a falu bikaistállójában és pajtáiban helyezték el a fagyoskodó foglyokat, híg levesen kemény munkára, tankcsapdaásásra rendelték őket a közeli dombokon. A depresszióba esett Szerb Antalt 1944. január 27-én a keretlegények agyonverték. Negyvenhárom éves volt. Halász Gáborral az történt, hogy apja egy hajdani katonatársa, Sopron közeli földbirtokos megtudta, hogy a táborban van, és éheznek. Fél napra kikérte Halászt a munkatáborból, magyaros, gazdag ebédet szolgált fel leromlott, holtfáradt, gyenge fizikumú pártfogoltjának, aki a táborba visszaérve, rettenetes gyomorgörcsök közepette meghalt. Az sem tudható, március melyik napján.

Sárközi György volt hármójuk közül a legidősebb. Január 22-én volt negyvenhat éves. Március elején már odahallatszott a csataterokről az ágyú zaj. A tankcsapdaásás robotját tovább fokozták, a munkaszolgálatosok enni már alig kaptak. Apám március nyolcadikán végelgyengülésben halt meg.

Sírja a Kerepesi temetőben van, nem messze Szerb Antalétól. Az Óbudán élt Halász Gábor emlékéét Csillaghegyen utca hirdeti, igaz, mindössze Halász utca a neve, Szerb Antalnak a Hűvösvölgyben van utcája. Sárközi Györgyről nem neveztek el utcát. Ő a legszebb költeményeivel, kiváló műfordításaival, irodalom-szervező munkájával maradt halhatatlan.

Sárközi Mátyás

A MINGER-TANYÁRÓL, KOLOZSVÁRRA

Kedves Péter,

■ mielőtt haza utaztatok volna, arra kértél, hogy írjak neked. Írjam meg a Minger-tanya történetét. Miként hoztuk létre. Milyen szerepet tölt be a magyar diaszpóra Detroit környéki életében.

Harminc éve vagyok az Amerikai Egyesült Államokban, de lélekben mégis anyai nagyszüleimnél élek, egy Nyárad menti faluban, ahol gyermekkoromban nagyon sok időt töltöttem. Ha visszagondolok azokra a napokra, emlékezetemben mindig süt a nap, a nyárikönyha felől inycsiklandó illatok terjengenek, és a paletta színeinek minden árnyalatában pompázik nagymamám kertje. Ott voltam először bálban, esküvőn, temetésen, de még keresztelőn is. Ott mindig történt valami, ott mindenki ismerte egymást, sőt: szegről végről rokonságban is álltak. Én is majdnem mindenkit ismertem a faluban, de ha nem, akkor is illedelmesen köszöntem mindenkinek. Időnként megállított egy-egy néni, és megkérdezte: kinek is vagyok az unokája?

Tizenéves koromtól már ritkábban jártam arrafelé. Marosvásárhelyen egy másik világ nyílt meg előttem: színház, mozi, barátok. Míután megszületett az első fiam, már csak családi ünnepek alkalmával látogattam a Nyárad mentére. Évtizedek múltán jöttem rá arra, hogy mennyire mély ez a kötődés bennem. A felismerés va-

lósággal megdöbentett. Ha elbizonytalanodtam, tanácsstalanná váltam, nyomban arra gondoltam: vajon mit szólnának megtorpanásaimhoz a nagyszüleim? Főleg a nagymamám. Krízishelyzetemben az újabbnál újabb egészségügyi tanácsokba próbáltam fogódzkodni, olyanokban, amiket igen neves szakfolyóiratokban olvashattam. Minthogy ezek szöges ellentétben álltak mindazzal, ami gyermekkoromban belém ivódott, fel kellett tennem a kérdést: a dédnagyszüleim miként élhettek meg nyolcvan-kilencven évet, ha mindent „rosszul csináltak”. Aztán kiderült, hogy épp fordítva van: a „világ” most is sokat tanulhatna tőlük. Még csak most kellene igazán rájuk figyelni, amikor az olaj- és a gáztartalékok már a gyermekeim öregkoráig sem tartanak ki...

A Minger-tanya számomra a nagyszüleim és a Nyárad menti falu fenntartható életvitelének az átmentése itteni létközegeembe. Amikor Detroit környékére kerültem, megdöbenttem: a családi házak környéke sokkal kevésbé élt és lélegzett, mint a marosvásárhelyi református temető. Ezt egészen biztosan tudom, mert középiskolás koromban gyakran oda jártam sétálni (néha még egy-egy matekóráról is ellógva). Csendben jöttek-mentek az emberek, miután megöntözgették a virágokat, a padokon halkán beszélgettek. Itt az utca halott, a kocsik is mintha távirányítással működnének. Csak a bevásárlócsarnokokban van némi mozgás.

„Édesanyám, te miért büntetsz engem?” – elsőszülött fiam kérdezte ezt tőlem egy hétvégi magyarlecke után. Amikor elhagytuk Erdélyt, alig négyéves volt. Egy pillanatig sem gondoltam arra, hogy nehéz dolgom lesz őt megtartanom magyarnak. Iskoláskönyvekkel, gyermekmagazinokkal és hanglemezekkel felszerelve értünk partot Amerikában. Mi másra is gondolhattam volna, hogy szükségem lenne otthonról?! De nagyon hamar rá kellett jönnöm, hogy egy kényelemre épült idegen kultúra „felségterületén” magyar közösség nélkül nemcsak nehéz, hanem szinte lehetetlen az identitásőrző saját kultúrát is életben tartani. Különösképpen az itteni élet mindennapos kihívásai közepette. Halász Judit *Helikoffere*, bármennyire is kedvence volt is a kisfiamnak, nem pótolhatta a pozitív magyar élmények hiányát.

Ilyen felismerések közepette találtam rá több mint húsz évvel ezelőtt az *Itt–Ott* táborára. Ott hallottam egy Kárpátaljáról érkezett előadó érvelésében: ahhoz, hogy idegen környezetben valamely közösségnek megtartó ereje legyen, felméréseik szerint minimálisan kétszáz lélekre van szükség.

Azt a hiányt és lelki űrt, ami az otthoni világ elhagyásával egyre inkább ránk telepszik, először egy „külön világ” megépítésével próbáltam kitölteni. Magyar barátokat kezdtem keresni, magam köré gyűjteni. Később egy nagyon szép telket is vásároltam, olyant, amelyik Erdélyre emlékeztetett. Ahol igyekeztem az otthoni világ hangulatát is megteremtteni: gyümölcsfákat telepítettem, virágokat ültettem. Egyik alkalommal, amikor egy kedves gyermekkori barátommal arrafelé mentünk, útítársam a kocsiból kitekintve meg is jegyezte: „olyan ez a táj, mintha Ludas felé tartanánk”. Azt a telket már akkor azzal az elképzeléssel vásároltam, hogy nyáron magyar gyermektáborokat fogok működtetni, s mire nyugdíjba kerülök, nagy Magyar Tanya lesz belőle.

Az ember tervez, de Isten jobban tudja. A telek túl messzire „esett” a mindennapjainktól. Másrészt pedig: két háztáj fenntartása meghaladta az erőmet, az erőnket. Harmadszor: akkori kisgyermekes ismerőseim sem tudtak élni a felkínált gyermektábor lehetőségeivel. Így végül is a két kisebb házból lett egy nagyobb, jóval kisebb telekkel, de közel a városhoz. Amikor ezt a helyet kerestük, már a férjem érvelt a nagyobb házáért: „de Hajnal, nálunk amúgy is mindig vendégek vannak”.

Nagyon hálás vagyok érte, hogy segített megkeresni azt, ami a legjobban megfelelt családi háznak és Minger-tanyának egyaránt. Mert az elmúlt tíz évben mindkét célunk megfelelt. Hol egy erdélyi unokatevén, hol egy Kőrösi Csoma-ösztöndíjas vagy egy Michelin-díjas diák volt vendégünk hetekig, estenként hónap-

kig. Közben a Nyári Magyar Gyermektábor is realitás lett. És az alatt a hat hét alatt mindenki itt lakott, mint ahogyan valamikor Erdélyben a nagy család Szent György napján. Még a hangulat is hasonló, nem beszélve a lármáról. A férjem szerint a magyarok csakis egyszerre tudnak beszélni, és ez csak akkor nem érvényes, ha egyesek elkéstek. Ezek alatt a hetek alatt sikerült megtermteni a gyermekek körében azt a kötődést, ami miatt egész évben emlegetik, és visszavágnak ide. Az egymás közti barátságok is elmélyültek, és több közös aktivitáshoz is vezettek. Több magyar csoportba való részvételnek apró kellemes plusszai is adódtak, amit az egyik kis táborozóm fogalmazott meg. Ő nagyon szeret magyar lenni, mert náluk nemcsak az amerikai Téalapó jár, hanem a magyar Mikulás is. Az Allen Park melletti magyar csoport karácsonyi összejöveteleiről nem is beszélve. Így biztosan már többszörösen is megérte neki magyarnak lenni.

A nyári *Itt-Ott*-tábor több meghívottja is rendszeresen meglátogatja a Minger-tanyát. Kinek előtte, kinek utána van alkalma bekanyarodni hozzánk. Igen kellemes estéket töltöttünk már együtt a nappali rögtönzött színpada segítségével, a kandalló előtt kétoldalon függönnyel fedve az ablakokat. Volt már többszörösen mesés est, verses délután, de még monodrámák és koncert is. Harmincan-negyvenen is összejöttünk, sok jó ember kis helyen is elfér alapon. Az MBK őszi tanácsgyűlését is gyakran itt tartjuk meg, mivel az MBK tanácstagjainak talán ez a legközpontibb hely, ahol két napra összejöhetnek. Ilyenkor a helyi közösségből is hívok vendégeket, hogy ismerkedjünk, és ismertessük egymás programjait. A közös vacsorák alkalmával a citra is sokszor előkerült, mivel hárman is tanulgatják a környéken, a fiamat is beleértve. A bor, amit előveszünk, többnyire nem éri el a nagyatám emlékeimben élő borának minőségét, de a magyar háziasszonyok finom süteménye még itt messze földön is igazi időutazás. Ezek mellett a Minger-tanya néha csak egy csendes pihenő hely, ha a megfáradt utasoknak éppen arra van szükségük. Két védett terület is van a közelünkben, ami miatt nagyon gazdag az állatvilág. Állandóan látni lehet őzeket, fácánokat, mosómedvéket, na meg nyuszit és mókust seregestől. Eddig a „jut is, marad is” alapon megosztottam a kertem termését a madarakkal, nyulakkal, hiszen nem sok helyen ehetnek a környéken szőlőt, málnát vagy epret. De az utóbbi idők kemény telei miatt több volt, ami nekik jutott, mint ami nekem maradt. Ezért amikor legutóbb egy gyönyörű vörös róka somfordált a kertem alatt, igen megörvendtem neki. Reméltem, hogy a rókával komák lehetünk. De sajnos miután a gyönyörű kakaskámat elkapta, oda lett a barátságunk.

Vendégeink szívesen elüldögélnek a ház mögötti teraszon, mert a természetben érezhetik magukat. Nekem is kedvesebb lesz mindig az a csendes sarok, amelyet valaki oly sokszor emleget. Az a kő is különlegesebb, amelyiket a gyerekek ástak ki a kertből! Ezért külön áldásnak tekintem, hogy ezt a helyet megoszthatom. Ahogy ezeket a sorokat írom, még tudatosabban hálás vagyok a sorsnak, hogy ezt a lehetőséget megadta nekem. Ha már nem tudok Erdélyben élni, akkor egy kis talpalatnyi földet átalakíthattam úgy, hogy az egy kicsit mégis azzá legyen. És nagyszüleim valahonnan, tudom, elégedetten néznek le rám, hogy amit ők nekem adtak, az nem veszett el egészen. Messzire költözött, de megmaradt egy kis töredéke annak az erdélyi falunak, amelyikből a világba indultam.

Minger Hajnal